

Кравченко Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами
Криворізького національного університету*

Kravchenko N. V.

*PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics, Organization
and Management of Enterprises
Kryvyi Rih National University*

ГЛОБАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН

Анотація. У статті розглянуто взаємодію глобальних, регіональних та локальних процесів, які чинять вплив на формування конкурентного середовища та трансформацію конкурентних відносин. На основі аналізу типів конкурентних відносин розкрито основні напрями їх трансформації. Доведено, що під тиском глобалізаційних факторів посилюється інтегративна взаємодія суб'єктів господарювання. Акцентується увага на особливості конкурентних відносин в умовах гіперконкуренції. Виявлено, що гіперконкуренція змінює методологічні підходи до аналізу конкурентоспроможності компаній і є засобом формування нових типів стратегій, які характеризуються як глобальні.

Ключові слова: глобалізація, конкурентне середовище, конкурентні відносини, трансформація, гіперконкуренція, конкурентоспроможність.

Вступ та постановка проблеми. Глобалізаційні процеси стали невід'ємною частиною розвитку сучасного бізнес-середовища, накладають відбиток на всі його елементи. Суттєвих трансформацій зазнають конкуренція та конкурентні відносини, які постійно знаходяться під впливом економічних, політичних, екологічних, соціальних та інших чинників й які впливають на формування нових ринкових правил взаємодії суб'єктів господарювання. Глобалізація економіки здійснює суперечливий вплив на процеси конкуренції: з одного боку, діяльність транснаціональних компаній знаходить свій прояв у монополізації світового виробництва, а з іншого – активізуються конкурентні сили, конкурентна боротьба стає все витонченішою і різноманітнішою. Для розроблення конкурентних стратегій бізнес-структур і забезпечення ефективності їх господарювання необхідне постійне дослідження умов трансформації конкурентних відносин, специфіки їх прояву. Конкуренція – це динамічне явище, яке постійно перебуває під впливом багатьох чинників, які змінюють конкурентний механізм, а тому потребує уточнення та конкретизації до певних умов розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкуренція нерозривно зв'язана з розвитком економіки і суспільства, еволюцією виробництва, товарообміну, підприємництва. Конкурентні відносини завжди були і залишаються у центрі наукових досліджень. Загально визнано починати вивчення конкуренції з наукових праць А. Сміта і Д. Рікардо, коли конкуренція набула своїх класичних рис. Саме А. Сміт уперше розробив цілісне, теоретично обґрунтоване положення про механізм конкурентної боротьби. Вагомий внесок у дослідження досконалої конкуренції зробив К. Маркс, який закріпив основи в розуміння конкуренції як закономірності, обґрунтував її у формуванні середньої норми прибутку.

Значний внесок у розкриття сутнісного змісту інноваційної теорії конкуренції зробили: Й. Шумпетер (теорія ефективної конкуренції), Ф. Хайєк (теорія конкуренції «як процедури відкриття»), Г. Хамел, К. Прахалад (концепція «нелінійних змін»), У. Чан Кін («стратегія блакитного океану») та ін. Дослідженню конкуренції як неконфліктної взаємодії присвячено роботи Л. Адлера, А. Бранденбургера, П. Глура, Дж.Ф. Мура, Б. Нейлбаффа. Сутність між-

народної конкуренції, її форми і рушійні сили досліджено в роботах М. Портера. Починаючи із середини 90-х років ХХ ст. відбувається активний розвиток процесу гіперконкуренції, що знайшло відображення у наукових працях закордонних (Р. Д'Авені, М. Брун, С.А. Дятлов) та вітчизняних (Г.М. Філюк, С.А. Єрохін) учених. Проте, незважаючи на ґрунтовні доробки у дослідженні конкуренції, конкурентних відносин, конкурентного середовища, низка питань щодо форм їх прояву в умовах глобалізації, наслідків їхнього впливу на формування бізнес-стратегій компаній залишається невирішеною.

Метою даної роботи є виявлення чинників трансформації конкурентних відносин під впливом глобалізації економічних процесів.

Результати дослідження. Конкуренція як необхідний атрибут ринкових відносин є складним, багатоаспектним і різноманітним економічним феноменом. Узагальнюючи наукові дослідження, слід відзначити відсутність єдності щодо визначення змістовної сутності конкуренції. Залежно від ситуації розглядають поведінковий, структурний, функціональний, системний аспекти цієї категорії (табл. 1). При цьому увага акцентується на подвійній природі конкуренції: як явища та як процесу. Як явище конкуренція – це форма суперництва суб'єктів господарювання (на національному та/або міжнародному рівнях) у процесі їх взаємодії, спрямована на досягнення поставлених цілей; як процес конкуренція – це прояв певного виду взаємодії суб'єктів господарювання, який характеризується певною структурою, результатами, умовами й правилами, впливом багатьох чинників тощо.

Еволюція конкуренції пов'язана з трансформацією конкурентного середовища і накладає відбиток на розвиток конкурентних відносин, що позначається на механізмі отримання конкурентних переваг. Отже, конкуренція як складна економічна категорія потребує комплексного підходу до свого вивчення з погляду взаємодії та єдності конкурентного середовища і конкурентних відносин, які знаходяться у постійному взаємозв'язку. З одного боку, конкурентне середовище формує певний тип конкурентних відносин, а з іншого – конкурентне середовище піддається зворотному впливу з боку конкурентних відносин.

Концептуальні підходи до змістовної сутності конкуренції

Підходи до вивчення конкуренції	Наукові школи	Змістова сутність конкуренції	Недоліки
1	2	3	4
Поведінковий	- класична теорія: А. Сміт, Д. Рікардо; - маржиналізм: Л. Вальрас, К. Менгер, О. Бем-Баверк; - неокласична теорія: А. Маршалл; - теорія конкурентної еволюції: С. Уінтер, Р. Нельсон; - теорія конкурентних переваг: М. Портер	Постійно діючий механізм вільної змагальності, суперництва товаровиробників, підприємств, фірм за найбільш вигідні умови виробництва та збуту товарів для досягнення найкращих результатів своєї підприємницької діяльності	Проігнорований факт, що конкурентна боротьба ведеться за монополізацію ринків збуту, кваліфікованої робочої сили, джерел сировини, результатів науково-технічного прогресу, вигідних умов отримання кредиту
Структурний	- неокласичний синтез: С.Л. Брю, М. Буйї, К.Р. Макконнелл, Н.Г. Менкью, П. Самуельсон; - теорія монополістичної конкуренції: Е. Чемберлен, Дж. Робінсон	Особлива ситуація на ринку; наголос зміщується із зіткнення фірм на аналіз структури ринку й тих умов, що на ньому панують	Конкуренція не розглядається у динаміці, пояснюють лише структуру взаємовідносин
Функціональний	- концепція конкуренції, заснована на нововведеннях Й. Шумпетера; - концепція конкуренції як «процедури відкриття» Ф. фон Хайєка	Процедури вдосконалення продуктів і технологій, формування нових ринків, нових джерел сировини або нових типів організації виробництва	Не враховано стратегічну поведінку у закріпленні конкурентних переваг та взаємовигідне співробітництво
Системний підхід	- теорія організації ринкових структур: Дж. Бейн, Р. Кілпатрік, Р. Ланцилотті, Ф. Шерер та ін.	В основі даної теорії лежить парадигма «структура – поведінка – результат» (структура ринку чинить вплив на поведінку ринкових учасників, яка, своєю чергою, визначає кінцеві результати економічної діяльності)	Нечіткість і складність у практичному застосуванні багатьох із наведених критеріїв; не відпрацьовано питання про співвідношення груп критеріїв усередині сукупності, зокрема про оцінку конкуренції, коли виконуються не всі критерії
	- концепція «працюючої конкуренції»: Дж.М. Кларк, А. Каплан, Дж. Стіглер та ін.	Сформульовано мінімальні критерії для оцінки працюючої конкуренції	

З огляду на дослідження науковців, конкурентне середовище – це «...складна динамічна система взаємопов'язаних елементів, умов і чинників, що визначають механізм конкуренції, характер взаємодії з приводу конкурентних відносин та рівень економічного суперництва суб'єктів господарювання за отримання певних переваг» [1, с. 382]. А. Дуцька розглядає сутність конкурентних відносин як «...спосіб взаємодії економічних контрагентів (конструктивний чи девіантний), які здійснюють фінансово-господарську діяльність у межах певного ринкового простору з метою досягнення на основі власних переваг максимального економічного ефекту» [2, с. 8].

На рубежі ХХ–ХХІ ст. відбулися якісні зміни в процесі конкуренції, які пов'язані як зі зміною конкурентного середовища, так і конкурентних відносин. На нашу думку, конкурентне середовище в умовах глобалізації являє собою результат суперечливої взаємодії та переплетіння глобальних, регіональних та локальних процесів сучасного етапу еволюції світового господарства (табл. 2).

Представлені нами детермінанти зміни конкурентного середовища (які в подальших дослідженнях можуть бути доповнені) свідчать про єдність, взаємозалежність та боротьбу глобального, регіонального та локального. При цьому провідну роль відіграють глобальні процеси. Це проявляється у такому: по-перше, глобалізація, з одного боку, перетворює традиційні локальні ресурси в загальнодоступ-

ні, а з іншого – глобальні виклики потребують створення та захисту унікальних (як таких, що неможливо відтворити або скопіювати в інших місцях) локальних конкурентних переваг; по-друге, в умовах глобальної конкуренції суб'єкти конкуренції стають усе більш глобальними, а конкурентні переваги – все більш локальними, оскільки глобалізація, з одного боку, призводить до уніфікації та стандартизації бізнес-процесів та принципів ведення господарської діяльності на всіх рівнях, а іншого – підвищується роль тих елементів локального середовища, які надають їм унікальності, самобутності та забезпечують конкурентні переваги, що неможливо відтворити в інших містах (соціальний капітал, імідж, регіональна інноваційна система).

Конкурентне середовище накладає відбиток на типи конкурентних відносин, структура яких може бути дуже широкою – від повної байдужості до злиття (об'єднання, поглинання) суб'єктів господарювання (табл. 3).

Запропоновані види конкурентних відносин базуються на позитивних аспектах співпраці, тоді як необхідно сказати про наявність також опозиційного виду – конфлікту між суб'єктами конкурентних відносин.

Під впливом глобалізації найбільш поширеними типами конкурентних відносин є кооперація, коєволюція, консолідація. Не можна не погодитися з думкою І.І. Свидрук та Ю.Б. Миронова, що «...за диссонативних умов глобалізації, яка консолідує різнополярні тенденції загострення

Глобальні процеси економічного розвитку, які впливають на динаміку конкурентного середовища

Процес	Форма прояву	Характеристика процесу	Вплив на конкурентне середовище
1	2	3	4
Глобалізація	Інтернаціоналізація і транснаціоналізація світової економіки	Зростання відкритості та взаємозалежності на всіх рівнях господарської діяльності; поглиблення процесу уніфікації та стандартизації бізнес-діяльності; лібералізація підприємницької діяльності	Посилюється єдність світового господарства, зростає його органічна цілісність; відбувається розширення кола суб'єктів глобальної економіки
	Інформаційно-комунікаційна революція	Зниження транспортних витрат, формування та розвиток глобальних інформаційно-комунікаційних мереж	Зміна структури галузей і встановлення нових правил конкуренції; створення нових конкурентних переваг, виникнення кардинально нових видів бізнесу
	Турбулентність	Супроводжується ризиком, невизначеністю, періодичні та стрибкоподібні зміни у процвітанні чи занепаду, включаючи тривалі спади, що досягають кризи, або ж депресії	Виникнення нових організаційних форм і бізнес-моделей, які є дієвими методом адаптації до змін у глобальній конкурентній боротьбі (глобальних стратегій, нових методів конкурентної боротьби, глобальних мереж, об'єднань, поглинань, стратегічних альянсів); виникнення феномену гіперконкуренції
	Формування глобального ринку	Інтегрування і консолідація факторних, товарних, фінансових ринків, робочої сили тощо; формування глобального попиту і глобальної пропозиції; створення глобальних продуктів; створення світової мережі фірм, що діють глобально	Зростає кількість і роль монополізованих і олігополізованих секторів; збільшується однорідність культурних і правових полів; ускладнюються системи та причинно-наслідкові зв'язки; розширюються ланки взаємозалежності ринкових суб'єктів
	Перетворення інформації та компетенцій на ключовий виробничий ресурс	Підвищення ролі нематеріальних активів у забезпеченні конкурентоспроможності ресурсів	Підвищення значення створених (унікальних) конкурентних переваг; зміцнення позицій бізнес-структур, що навчаються; загострення конкуренції за залучення висококваліфікованих працівників
	Прискорення інституціоналізації глобальної економіки	Розширення сфер впливу наявних та виникнення нових глобальних інституцій	Активізація міжнародних інститутів у здійсненні глобального регулювання, глобальній підтримці учасників та формуванні консолідуючих відносин
Регіоналізація	Посилення транскордонного співробітництва	Формування євро регіонів	Розроблення спільних стратегій регіонального розвитку
	Феномен «нового регіоналізму»	Поява нових регіонів, що характеризуються високим конкурентним статусом	Створення унікальних (таких, що неможливо відтворити в інших місцях) регіональних переваг
Локалізація	Географічна концентрація економічної діяльності	Виділення своєрідних «полюсів інноваційного зростання» в обмеженій кількості регіонів	Формування та розвиток регіональних інноваційних систем; розроблення стратегій конкурентоспроможності регіонів у довгостроковій перспективі
	Економічна агломерація	Локалізація технологічно складного виробництва та послуг, НДДКР та центрів прийняття рішень у регіонах, де сконцентрована значна частка високоосвічених працівників із творчими здібностями.	Виникнення міжрегіональної конкуренції за залучення високоосвічених робітників, які володіють креативними здібностями
	Урбанізація	Утворення глобальних мегаполісів, зростання ролі міст у міжнародній економічній системі	Наявність потужного урбаністичного центру (глобального міста), який виступає вагомим фактором конкурентоспроможності регіону

Джерело: складено автором

Типи конкурентних відносин

Тип	Змістова характеристика	Системні ознаки (присутні (+), відсутні (-))		
		Функціональна взаємодія	Інформаційна взаємодія (поточна, ситуаційна)	Стратегічна інфор. взаємодія (довгострокові наміри, плани)
Байдужість	Відсутність зв'язків	-	-	-
Конкуренція	Наявність загальної сфери претензій та стійке протистояння інтересів	-	-	+
Копродукція	Короткострокова співпраця для досягнення спільної мети			
Кооперація	Довгострокове співробітництво, яке передбачає спільні дії, не фіксовані у часі	+	+	-
Контактування	Несистемний, випадковий обмін інформацією між суб'єктами господарювання	-	+	-
Координація	Довгострокова взаємодія в інформаційному просторі, спрямована на узгодження дій	+	-	+
Коеволюція	Взаємоузгоджений обмін інформацією стосовно майбутніх планів та дій для забезпечення ефективного тривалого розвитку	-	+	+
Консолідація	Повне узгодження заходів та дій, виникнення у суб'єктів господарювання спільних інтересів, діяльність яких спрямована на їх реалізацію	+	+	+

Джерело: складено автором за [3]

конкуренції і посилення конструктивної інтеграції та кооперації учасників ринкових відносин, конкуренція ґрунтується на інтегративному типі конкурентної поведінки» [4, с. 23]. Підсилюються ця тенденція розповсюдженням нових організаційних форм глобального бізнесу, які все більшою мірою фокусуються не на самій компанії, а на мережах компаній. Багато визнаних фахівців вважають, що економіка майбутнього буде являти собою мережу, в якій «...традиційні межі галузей стираються, звичні ролі та гравці змінюються і донині надійні принципи конкурентної боротьби стають непотрібними. Це спонукає конкурентів співробітничати між собою, обмінюючись інформацією і досвідом на паритетних засадах, стимулювати інновації в масштабах усієї мережі, створення бізнес-моделей, які вибираються і підтримуються споживачем» [5, с. 381].

Новітні тенденції в розвитку конкурентних відносин та практиці конкурентної поведінки пов'язані з інноваційним аспектом. Сучасна конкуренція це вже не «продукт проти продукту», «ефективність проти неефективності» тощо, а «нелінійна» інновація проти «лінійної» [4]. У межах дослідження взаємозв'язку інновацій та конкуренції відбувся перехід від стимулюючої функції конкуренції (впровадження нових технологій, техніки, товарів тощо) до відведення інноваційним факторам центрального місця в механізмі конкуренції. Під впливом глобалізації пріоритетним джерелом конкурентних переваг є інноваційний розвиток на основі співпраці, «мережі інноваційної взаємодії» (П. Глур, А. МакКормак, Х. Зальцман). І. Тараненко обґрунтовує думку про можливість висунення гіпотези про формування інноваційної парадигми сучасної теорії конкуренції, у центрі якої знаходиться поняття інноваційної конкуренції. Визначальними ознаками останньої є: 1) інноваційний характер конкурентних переваг; 2) неконфліктний інтегративний характер конкурентної взаємодії учасників [7, с. 201]. На практиці принцип інтегративної

конкурентної взаємодії зумовлює зміну форм конкурентної поведінки, що знаходить утілення у відповідних конкурентних стратегіях, спрямованих на якісний перехід від конкуренції до співпраці, орієнтація не на боротьбу, а на гармонізацію взаємин із ринковим середовищем.

Отже, трансформація конкурентного середовища під впливом глобалізації веде до зміни конкурентних відносин у таких напрямках: розвиток специфічних форм конкурентних відносин залежно від співвідношення глобального, регіонального та локального рівнів; зміна форм і методів конкуренції, що полягає у переважанні елементів співробітництва та партнерства над суперництвом унаслідок спільних цілей господарювання суб'єктів глобалізованого простору; інноваційна детермінованість конкурентного процесу; «інституційно оформлений характер конкурентної взаємодії»; інтегративна модель конкурентної поведінки.

Зміна реальних конкурентних відносин у міжнародному бізнесі мотивує дослідників до обґрунтування новітніх концепцій конкуренції, які можуть використовуватися менеджментом міжнародних компаній для посилення своїх позицій на глобальних ринках. Однією з найбільш конструктивних таких концепцій є модель гіперконкуренції, першість у дослідженні якої належить Р. Д'Авені. На його думку, гіперконкуренція – це «специфічне середовище, що характеризується інтенсивними і швидкими конкурентними діями, в якому учасникам необхідно швидко реагувати для генерування нових конкурентних переваг і водночас зменшувати переваги своїх конкурентів» [8, с. 57]. Професор Базельського університету М. Брун під поняттям «гіперконкуренція» розуміє ситуацію, коли підприємства все більше піддаються сукупному впливу досі ізольованих один від одного конкурентних факторів, що призводить до виникнення багатоаспектної, динамічної й агресивної конкуренції [9].

В умовах гіперконкуренції змінюються методологічні підходи до аналізу конкурентоспроможності компаній. По-перше, це визнання пріоритетності інформаційних ресурсів, випереджальних інновацій, комунікаційних технологій та інтелектуального капіталу в реалізації конкурентних переваг. По-друге, їм потрібно розглядати багаторівнево й багатоаспектно (конкурентоспроможність як окремої компанії чи групи, так і їх об'єднань; міжнародна і глобальна інноваційна конкурентоспроможність). По-третє, врахування поширення ділових мереж, ланцюгів створення вартості з неоднаковою ефективністю окремих елементів (на практиці часто зустрічаються ситуації з непропорційним співвідношенням вкладених ресурсів та ефектом їх використання у різних ланках таких ланцюгів). По-четверте, під час визначення конкурентоспроможності враховується макроекономічна статика чи динаміка, стан інтелектуального капіталу, інституціональне середовище, інформаційно-мережева гнучкість тощо.

Вищевикладене дає змогу стверджувати, що гіперконкуренція є засобом формування нових типів стратегій, які характеризуються як глобальні. Своєю чергою, ці стратегії мають урахувати особливості конкурентної поведінки і джерела отримання конкурентних переваг. Як стверджують українські вчені, «...у сучасному глобальному конкурентному підприємницькому середовищі конкурентні переваги корпорацій слід розглядати як їх ключові, корінні й унікальні компетенції на світовому ринку, що мають потенціал для розвитку та посилення своїх особливостей та забезпечують високий рівень конкурентоспроможності їх (ТНК) продукції та послуг... Власне, саме від них (їх виявлення, використання та реалізації), врешті-решт, залежить конкурентоспроможність підприємства» [9, с. 77].

Створення і розвиток унікальних ресурсів усередині підприємства, накопичення внутрішньофірмових організаційних знань та вмінь, які важко скопіювати або відтворити конкурентам, пов'язані з ідентифікацією компетенцій і здатностей. Саме останні дають змогу побудувати власний бізнес-простір, який призначений для набуття, розвитку і поширення власних конкурентних переваг. Оскільки носіями компетенцій і здатностей є працівники, то їх формування й імплементація у діяльність підприємства нерозривно пов'язані з розвитком і використанням людського і соціального капіталу [11, с. 233].

Висновки. Таким чином, глобалізація світогосподарського розвитку та пов'язана із цим турбулентність зовнішнього середовища, висока детермінованість соціально-економічних процесів зумовлюють формування нових форм конкурентних відносин, перехід від «традиційної» конкуренції до гіперконкуренції. Координація дій та кооперація гравців конкурентного простору стають ключовими формами конкурентної поведінки. Інтегративна конкурентна взаємодія не означає заперечення або повний відхід від традиційної ринкової моделі конкуренції (безкомпромісна боротьба). Йдеться про різні форми кооперації на основі співробітництва за взаємовигідними напрямками, що дає змогу не тільки скорочувати витрати, укріпляти конкурентні позиції тощо, а й найбільш швидкими темпами і з максимальною ефективністю отримувати і розповсюджувати нові знання.

На практиці розв'язання суперечності між загостренням конкуренції та узгодженням дій, різними формами поєднання зусиль учасників ринкового глобального простору проявляється через зміну форм конкурентної поведінки та втілюється у відповідних конкурентних стратегіях.

Список використаних джерел:

1. Мелушова І.Ю., Прокопова О.В., Твердохліб К.О. Конкурентне середовище підприємств: сутність та види. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 379–385.
2. Дуцька А.С. Розвиток конкурентних відносин у національній економіці: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01. Київ, 2016. 22 с.
3. Клейнер Г.Б. Рыночные отношения в современной экономике и факторы их институционального регулирования. URL: http://mse-msu.ru/kleiner_gyn_otnoshenia_v_sovt_econom_2011.pdf.
4. Свидрук І.І., Миронов Ю.Б. Розвиток конкурентних стратегій за умов глобалізації економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. Серія економічна. 2017. Вип. 27(7). С. 21–26.
5. Глобалізація та регіоналізація: виклики для економіки України: монографія / За ред. В.С. Лошенюка. Чернівці: Рута, 2010. 516 с.
6. Шнипко О.С. Конкуренція як специфічна форма конфлікту і співіснування суб'єктів ринку. *Економіка і прогнозування*. 2009. № 1. С. 33–44.
7. Тараненко І.В. Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції у сучасних глобалізаційних умовах. URL: [http://nvisnik.geci.stu.cn.ua/pdf/2011/nv_1\(9\)/11tivsgu.pdf](http://nvisnik.geci.stu.cn.ua/pdf/2011/nv_1(9)/11tivsgu.pdf).
8. Aveni d'. R. *Hypercompetition: Managing the Dynamics of Strategic Maneuvering*. New York: The Free Press, 1994. 448 p.
9. Брун М. Гиперконкуренция: характерные особенности, движущие силы и управление. *Проблемы теории и практики управления*. 1998. № 3. URL: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/20_3_98.htm.
10. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Джерела і стратегіями розвитку та забезпечення конкурентного лідерства сучасних корпорацій у глобальній економіці. *Економіка України*. 2015. № 7(644). С. 72–86.
11. Кравченко Н.В., Ковальчук Т.М. Соціальні інвестиції: сутність і роль у формуванні ресурсно-компетенційної бази підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 15. С. 233–238. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/47.pdf>.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ТРАНСФОРМАЦИИ КОНКУРЕНТНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация. В работе рассмотрено взаимодействие глобальных, региональных и локальных процессов, которые влияют на формирование конкурентной среды и трансформацию конкурентных отношений. На основе анализа типов конкурентных отношений раскрыты основные направления их трансформации. Доказано, что под влиянием глобальных факторов усиливается интегративное взаимодействие субъектов хозяйствования. Акцентируется внимание на особенностях конкурентных отношений в условиях гиперконкуренции. Выявлено, что гиперконкуренция меняет методологические подходы к анализу конкурентоспособности компаний и является средством формирования новых типов стратегий, которые характеризуются как глобальные.

Ключевые слова: глобализация, конкурентная среда, конкурентные отношения, трансформация, гиперконкуренция, конкурентоспособность.

GLOBAL DETERMINANTS OF COMPETITIVE RELATIONS TRANSFORMATION

Summary. The interaction of global, regional and local processes that influence the formation of a competitive environment and transformation of competitive relations, is considered in this paper. The main directions of their transformation are revealed on the basis of competitive relations types analysis. It is proved that the integration interaction of economic entities is intensified under the pressure of globalization factors. The emphasis is on the peculiarities of competitive relations in the conditions of hypercompetition. It is revealed that hypercompetition changes the methodological approaches to the analysis of the companies competitiveness and is a means of new types of strategies forming that are characterized as global.

Key words: globalization, competitive environment, competitive relations, transformation, hypercompetition, competitiveness.

УДК 657

Чуніхіна Т. С.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Державного університету інфраструктури і технологій

Кравчук Я. С.

магістр

Державного університету інфраструктури та технологій

Chunihina T. S.

candidate of sciences economics,

associate professor of the department of accounting and taxation

State University of Infrastructure and Technology

Kravchuk Y. S.

master of the department of accounting and taxation

State University of Infrastructure and Technology

ОПЕРАЦІЇ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ПІДХОДИ

Анотація. У статті досліджено операцій в іноземній валюті відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності. Нестабільна ситуація на валютному ринку, що спричинена коливаннями валютних курсів, вимагає постійного вдосконалення системи управління та контролю над здійсненням операцій в іноземній валюті суб'єкта господарювання сфери зовнішньоекономічної діяльності. Особливого значення ці питання набувають в умовах переходу складання фінансової звітності за міжнародними стандартами.

Ключові слова: валютні операції, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, Міжнародні стандарти фінансової звітності, курсові різниці.

Вступ та постановка проблеми. У сучасних умовах інтеграційних перетворень показником підвищення рівня національної економіки країни є інтенсивний розвиток зовнішньоекономічної діяльності, наслідком чого є значне зростання обсягів операцій, які здійснюються в іноземній валюті. Нестабільність ситуації на валютних ринках, яка зазвичай спричинена різкими коливаннями валютних курсів, вимагає постійного контролю над здійсненням операцій в іноземній валюті. Особливої уваги ці питання набувають у процесі застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності вітчизняними підприємствами під час надання фінансової інформації користувачам за межами країни функціонування суб'єкта господарювання. Зазначене потребує розроблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення теоретичних та практичних методів формування інформації про операції в іноземній валюті в бухгалтерському обліку у зв'язку зі змінами та вдосконаленням нормативної бази бухгалтерського обліку, адже на підставі даних бухгалтерського обліку формується інформація про фінансові результати, фінансовий стан підприємства. Отже, зміни, які відбуваються на нор-

мативному рівні, впливають на фінансову звітність підприємства та інформацію, яку вона містить.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам обліку операцій в іноземній валюті присвячено праці вітчизняних науковців: Ф. Бутинця, С. Голуб, Т. Демчук, І. Жиглей, О. Колеснікової, Р. Циган та ін. Варто зауважити, що, незважаючи на великий науковий доробок, проблеми обліку операцій в іноземній валюті як у теоретичному, так і в практичному плані досліджено недостатньо.

Метою статті є дослідження операцій в іноземній валюті як суб'єкта господарювання у середовищі застосування П(С)БО та МСФЗ, їх порівняльна характеристика, відмінні та спільні риси, а також переваги та недоліки ведення звітності за МСФЗ.

Результати дослідження. Перехід підприємств на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності дає можливість для ефективного функціонування інформаційної системи підприємства під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Застосування єдиних стандартів за МСБО дає змогу суб'єктам міжнародних ринків об'єктивно оцінити результати діяльності підпри-